

неформальної та інформальної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобровицька С. Ф. Підготовка майбутніх учителів початкової школи до використання інформаційних технологій в професійній діяльності : дис. ...канд. пед. наук: 13.00.04 / С. Ф. Бобровицька. – Суми, 2020. – 277 с.
2. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/nova-ukrainska-shkola>.
3. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>.

УДК 371.133(045)

Немеш А. І.

студентка 2 курсу ОС «бакалавр» спеціальності «Початкова освіта»,

Мукачівський державний університет

Кузьма-Качур М. І.

кандидат педагогічних наук, доцент,

Мукачівський державний університет

КРАЄЗНАВЧИЙ ПІДХІД У ФОРМУВАННІ ЕКОЛОГІЧНОГО МИСЛЕННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Краєзнавчий підхід до вивчення освітніх галузей початкової школи дає можливість реалізувати завдання з формування екологічного мислення у молодших школярів. У статті здійснено аналіз їх змісту та виділено можливості застосування краєзнавчого матеріалу при вивченні окремих тем задля розвитку екологічного мислення здобувачів початкової освіти.

Ключові слова: краєзнавство, екологічне мислення молодших школярів, освітні галузі початкової школи.

The local history approach to the study of educational sectors of elementary school makes it possible to realize the task of forming environmental thinking in younger students. The article analyzes their content and highlighted the possibilities of using local lodge material in the study of certain topics for the development of environmental thinking of primary education applicants.

Key words: *local history, ecological thinking of junior pupils, educational sectors of elementary school.*

Визначальним вектором реформування початкової освіти в Україні є підвищення її якості шляхом реалізації особистісно-орієнтованого та компетентнісного підходів, що ґрунтуються на максимальному врахуванні потреб, інтересів, здібностей кожної дитини.

Краєзнавство – це один з основних аспектів освітньо-виховного процесу в сучасній початковій українській школі, яке сприяє накопиченню чуттєвого сприйняття, впливає на розвиток мислення та творчості інтелекту. З ним пов'язані визнання національної самосвідомості, виховання відданого своїй країні громадянина, бажання розбудувати свій край, зробити його ще кращим і ніколи не забувати свій рідний дім, свою родину, народні традиції. Науковець М. Горват у своїх дослідженнях наголосила, що «духовна сила нації, її міць, морально-патріотичний потенціал народу залежать від того, наскільки збережені, глибоко усвідомлені і відчуті всі досягнення минулих століть, як молоде покоління здатне зберегти і збагатити ці досягнення, відстоюючи менталітет нації» [2, с.9].

У змісті Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схваленої розпорядженням КМУ від 14.12.2016 № 988, визначені базові компетентності серед яких соціально-громадянська та загальнокультурна, формування яких неможливе без оптимізації краєзнавчої роботи у навчально-виховному процесі початкової школи [4].

У Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), концепціях національного виховання підкреслюється необхідність організації роботи навчально-виховних закладів у взаємозв'язку з навколишнім життям, опорою на традиції, звичаї, регіональну специфіку [6]. Особливо важливим є формування національної свідомості, любові до рідної землі і свого народу; прищеплення шанобливого ставлення до культури, спадщини, народних традицій і звичаїв.

Серед засобів, що забезпечують реалізацію завдань в означених законодавчих актах, шкільному краєзнавству належить виключна роль, адже воно виконує незамінні функції у навчанні і вихованні молодших школярів:

– має неоціненне значення для міцного засвоєння учнями основ наук (особливо в природничій освітній галузі);

– сприяє розвитку в них творчих здібностей, допитливості та логічне мислення (природнича, мистецька, мовно-літературна, математична та ін. освітні галузі);

- впливає на формування комунікативних навичок (мовно-літературна, природнича та інші освітні галузі);
- активно формує світогляд (громадянська та історична, соціальна та здоров'язбережувальна освітні галузі);
- є могутнім засобом патріотичного, морального, трудового, екологічного виховання молодших школярів.

Природно, в окремих регіонах України конкретні знання про свій край, які формуються в учнів, будуть різними, тому вони включені в зміст (у певному обсязі) предметів освітніх галузей початкової школи, що відповідає вимогам Державного стандарту початкової освіти [3].

Краєзнавчий матеріал дозволяє впливати на духовний розвиток молодших школярів, вивчати природу внаслідок безперервного спілкування та єднання з нею, формувати в них бережливе ставлення до навколишнього та розвивати екологічне мислення.

Мета статті – здійснити аналіз змісту освітніх галузей початкової школи та виділити можливості застосування краєзнавчого матеріалу задля розвитку екологічного мислення молодших школярів.

Різноманітність цілей початкового навчання, зокрема його спрямованість на загальний розвиток дитини, відкривають широкі можливості для активізації засобами краєзнавства пізнавальних психічних процесів учнів; нагромадження ними досвіду творчої діяльності; формування їхньої емоційно-вольової сфери. Тому, крім навчального та виховного значення шкільного краєзнавства, в умовах початкового навчання необхідно максимально реалізувати його розвивальні можливості.

Метою інтегрованого курсу «Я досліджую світ» є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні задачі [7].

Тематичну основу курсу складають змістові лінії, які визначені Державним стандартом початкової освіти: «Людина», «Людина серед людей», «Людина в суспільстві», «Людина і світ» та «Людина і природа». Особливий інтерес щодо змісту нашого дослідження, викликають такі складники їх змісту:

- пізнання свого краю, історії, символів держави. Внесок українців у світові досягнення (Людина серед людей);
- пізнання природи; взаємозв'язок об'єктів і явищ природи; рукотворний світ людини; відповідальна діяльність людини у природі; роль

природничих знань і технологій у житті людини; залежність між діяльністю людини і станом довкілля (Людина і природа).

Предметом громадянської та історичної освітньої галузі є краєзнавство, в основі якого суспільні процеси місцевого краю – життя людей в його розвитку, у всіх багатообразних його проявах і результатах, у межах певної території (село, місто, район і т. ін.). Вивчаючи різні сфери суспільного життя, учні знайомляться з подіями локальної історії, в яких знайшли відображення діяльність багатьох поколінь жителів краю, їх соціально-економічні, суспільно-політичні, культурні зв'язки і відносини. Велике значення має вивчення духовного життя людей в той або інший період часу, адже справедливим є твердження: знати людей епохи, їх погляди, помисли, думи, ідеали – означає зрозуміти саму епоху, саму історію. Вивчення теми «Наш рідний край» (Зклас) включає пізнання етнонаціональних процесів. На конкретних прикладах учні знайомляться з історією і традиціями свого народу, минулим інших етносів, історією їх розселення в цій місцевості, особливостями їх побуту, культури, звичаїв, національних духовних рис, економічного життя і праці. Учні з'ясовують, як в горнилі історичних подій, деколи трагічних, формувалася у людей свідомість духовної єдності, приналежність до українського народу. Серед завдань краєзнавчого змісту виділимо:

- «Проведіть дослідження та з'ясуйте, звідки походить назва вашої вулиці» [1, с.131];
- «Дослідіть традиції весняних свят у вашому краї та за зразком зафіксуйте у зошиті» [1, с.141];
- «Назвіть визначні місця вашого краю» [1, с.143];
- «Дізнайтеся про відомих людей свого краю. Підготуйте повідомлення про одного з них» [1, с.144];
- «Яка пам'ятка природи розташована поблизу місця вашого проживання?» [1, с.147] та ін.

Водночас, методичний апарат підручника містить завдання на розвиток екологічного мислення. Наприклад, «Що робите ви для збереження чистоти свого населеного пункту?» [1, с.130]; «Які пам'ятки природи України ви відвідали?.. Яких правил поведінки потрібно дотримуватись, відвідуючи ці об'єкти?» [1, с.147]. Захоплюючим і цікавим є завдання з екологічним змістом, що сприяє формуванню умінь та ціннісного ставлення до природи: «Разом з батьками та друзями влаштуйте невеличкий заповідний мінікуточок природи у своїй школі... За цим мінізаповідником слід постійно доглядати, дбати про нього...» [1, с.146].

Великі можливості у формуванні екологічного мислення молодших школярів містить зміст природничої освітньої галузі. Наведемо деякі приклади:

– після вивчення тем, в яких формується поняття «вода та її властивості», учням подаються завдання дослідити джерела забруднення і очищення води в найближчому оточенні;

– при вивченні теми «Чому повітря потребує охорони» у методичному апараті підручника учням запропоновано «Допоможіть розв'язати проблему забруднення повітря у своєму населеному пункті»;

– після вивчення теми «Чому ґрунти потребують охорони?» – творче завдання «Розробіть пропозиції щодо можливих заходів із захисту ґрунту на шкільному подвір'ї...»;

– «Чому рослини і тварини потребують охорони?» – творче завдання «Запропонуєте свої способи, які допоможуть зберегти рослини і тварини».

Цікавими для розвитку екологічного мислення є повідомлення типу: «Чи знаєте ви, що?.. щороку люди винищують або виловлюють 2 млн. черепах, до 7 млн. крокодилів, десятки мільйонів ящірок, сотні мільйонів жаб, а також дуже багато риби, птахів, ссавців заради м'яса, шкури, панцирів тощо. Це призводить до збіднення живої природи Землі» [1, с. 156].

Серед різноманіття методів навчання важливу роль у формуванні екологічного мислення молодших школярів відіграють проблемно-комунікативні та практичні, які дозволяють розкрити і намітити шляхи вирішення екологічної проблеми. Різноманіття методів, прийомів знаходить своє відображення в організаційних формах навчальної діяльності. Розрізняють фронтальну, індивідуальну, колективну форми та їх поєднання [5, с.252].

Краєзнавчий матеріал, що використовується в залежності від дидактичних цілей і виховних завдань уроку, виступає як джерело теоретичних знань та підтвердження їх істинності, як засіб пізнання і як об'єкт розв'язання навчально-пізнавальних завдань у процесі навчання.

Таким чином, стимуляція формування екологічного мислення молодших школярів забезпечується через використання краєзнавчого матеріалу в освітньому процесі початкової школи. Завдяки своїй багатофункціональності краєзнавчий матеріал може використовуватись в усіх освітніх галузях початкової освіти та на різних етапах уроку. Подальші наші дослідження будуть спрямовані на вивчення позакласної краєзнавчої роботи у початковій школі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гільберг Т.В. Я досліджую світ: підруч. для 3-го кл. закл. заг. серед. освіти. (у 2-х ч.) /Тетяна Гільберг, Лариса Грубіян, Світлана Тарнавська, Ніна Павич. – К.: Генеза, 2020. – Ч. 1. – 160 с.
2. Горват М.В. Підготовка майбутніх вчителів початкової школи до здійснення патріотичного виховання засобами краєзнавства / М.В. Горват // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. – 2018. – Вип. 58. – С. 8–15.
3. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nus.org.ua/news/uryad-opublikuvav-novyj-derzhstandart-pochatkovoyi-osvity-dokument/> (дата звернення 21.04.2021р).
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/npas/249613934> (дата звернення 21.04.2021р).
5. Кузьма-Качур М.І. Основи краєзнавства: навч. посібник [для студентів ступеня «бакалавр» вищих навчальних закладів спеціальності 013 «Початкова освіта»] / М.І. Кузьма-Качур, М.В. Горват. – Мукачево, 2016. – 304 с.
6. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна ХХІ століття»): постанова КМУ від 03.11.1993 № 896 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF> (дата звернення 11.04.2021р.)
7. Типові освітні програми для початкової школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/navchalni-programi-dlya-pochatkovoyi-shkoli> (дата звернення 21.04.2021р).

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>